

Vláda Andreje Babiše navrhuje nový zákon o státních zaměstnancích, který ohrozí nezávislý výkon státní správy

23.1.2026 - Kryštof Doležal | Transparency International ČR

Vládní koalice (ANO, SPD, Motoristé) vedená Andrejem Babišem (ANO) chystá zeštíhlení státní správy. Pomoci jim k tomu má novela zákona o státních zaměstnancích. Předkladateli změn jsou poslanci Radek Vondráček (ANO), Zuzana Ožanová (ANO), Renata Vesecká (Motoristé) a Libor Vondráček (Svobodní za SPD). Jedním z rizikových dopadů bude zhoršení možností obrany všech úředníků před soukromými a nelegálními politickými tlaky. Co dalšího změna zákona přinese a jak probíhá v tomto případě legislativní proces? Přečtěte si komentář právníka Transparency International ČR (TI) Kryštofa Doležala.

Zákon o státní službě v současné podobě jistě není tím nejlepším zákonem, který si pro zajištění její nezávislosti dovedeme představit. Přesto se však jedná o předpis, který stanoví, že má být státní služba vykonávána nestranně, odborně a v zájmu České republiky, nikoliv tedy konkrétních ministrů a politiků.

Základní zárukou nezávislosti jsou v současném pojetí omezené důvody, pro které lze státního zaměstnance propustit ze služebního poměru. Tento stav se současná vláda snaží změnit. Její návrh zákona o státních zaměstnancích směřuje k částečnému odstranění specifík služebního poměru, a jeho přiblížení k běžnému režimu zaměstnaneckému.

Hlavním argumentem pro tuto změnu má být potřeba vyšší flexibility a fluktuace ve státním sektoru. S ohledem na to, jakým způsobem však někteří ministři na svých úradech dosud personálně postupovali, je však nasnadě, že skutečný záměr je jiný.

Navrhovaná právní úprava totiž umožní snazší propouštění nepohodlných či neposlušných úředníků, což představuje zásadní oslabení nezávislosti celého státního aparátu.

Vláda účelově obchází odbornou debatu

Tomu nasvědčuje i způsob, kterým se vláda rozhodla popsanou změnu prosadit. Samotná debata o smyslu a účelu služebního zákona, stejně jako o rozsahu a povaze institutu státní služby, je legitimní a třebas i namístě.

Právě tu se však vláda rozhodla zcela vynechat, když se rozhodla svůj návrh předložit cestou poslanecké iniciativy, a nikoliv návrhu vládního. Vláda totiž disponuje rozsáhlým odborným aparátem, jak na Úřadu vlády, tak při jednotlivých resortech, který slouží právě k přípravě koncepcí právních předpisů, a posléze jejich návrhů.

Jedná se nejen o legislativní radu vlády, ale i o legislativní oddělení jednotlivých ministerstev, či různá připomínková místa v rámci celé státní správy i mimo ni. Jejich využití zajišťuje kvalitu, odbornost a vnitřní konzistentnost právního řádu.

Zároveň se jedná o způsob, jak se k návrhu zákona mohou vyjádřit i jeho odpůrci, což v ideálním případě umožňuje odstranění nejpříkřejších rozporů. Nedílnou součástí je i odstranění technických či faktických chyb.

Pokud se tedy vláda rozhodne tento aparát nevyužít, jedná se o pomyslnou červenou vlaječku, nasvědčující, že něco není v pořádku. To platí o to více, když se jedná o návrhy složitých a komplexních zákonů, u kterých je zjevné, že nemohou fungovat izolovaně.

Návrh zákona o státních zaměstnancích však byl předložen jako návrh poslanecký, a to navíc poslanci z vládní koalice (ANO, SPD, Motoristé). Tak se děje typicky právě v případech, kdy se vláda snaží racionální debatě o potřebě a podobě navrhovaných změn vyhnout.

Jedná se o postup sice legální, avšak zároveň velmi problematický, zejména právě v případě velkých kodexů či koncepčních zákonů. Není přitom rozhodné, kdo je reálným autorem navrhovaných změn, ale spíše to, kdo se k nim v důsledku tohoto postupu vyjádřit nemohl, tedy typicky ostatní připomínková místa.

Současný návrh zákona o státních zaměstnancích představuje ztělesnění popsané praxe, neboť legislativní pravidla a postupy porušuje zvláště hrubým způsobem.

Nejen že se jedná o komplexní novelu složité problematiky, ale navíc se pod návrh podepsali přímo vládní poslanci, přičemž vláda k němu v podstatě obratem zaujala kladné stanovisko.

Tímto postupem došlo k úplnému vynechání připomínkového řízení a odborné debaty o potřebách navrhovaných změn.

Právě v jejich rámci mají přitom být zhodnoceny všechny aspekty, výhody a hrozby navrhované úpravy, což platí o to více v případě služebního zákona, jehož účelem je chránit úředníky před zvlášť politické moci, a zajišťovat alespoň základní úroveň jejich nezávislosti.

Legislativní proces není překážka, ale cesta ke kvalitním zákonům

Kvalita legislativního procesu je v České republice obecně spíše nevalná. Případy, ve kterých návrhu zákona předchází analýza potřebnosti jeho přijetí, jsou spíše výjimkou, než pravidlem.

Na vyhodnocování dopadů či analýzu souladu s evropským a ústavním právem je nezřídka nahlíženo spíše jako na překážku, co má být překonána, než jako na nástroj, který má zajistit kvalitu přijatého návrhu.

Důsledkem je nepřehledný právní řád, nejasné vymezení povinností pro jejich adresáty, či v nejhorších případech jejich rozpor. Stejně tak často dochází k nezamýšleným důsledkům, které musí být odstraněny nadstandardními výkladovými metodami, čímž je nadále posilována právní nejistota.

□ Nevládní organizace se postavily proti návrhu poslanců vládní koalice v čele s Radkem Vondráčkem na zrušení zákona o státní službě a jeho nahrazení zákonem novým, který usnadní propouštění úředníků, píše @FORUM_24. <https://t.co/U7jaoiK4cC>

— Transparency International □□ (@Transparency_CZ) January 13, 2026

Nebezpečný návrh dopadající na úředníky

To přitom nepředstavuje pouze teoretický problém, nýbrž nese i faktické důsledky, kupříkladu v podobě ztráty důvěry investorů ve stabilní a předvídatelné právní prostředí.

To je i příklad současného návrhu zákona o státních zaměstnancích. Vláda reálně nemůže vědět, jaké dopady její návrh bude mít, neboť adekvátní analýzu neprovedla. Stejně tak z konzultace vynechala

všechna připomínková místa, která by k návrhu a jeho podobě mohla sdělit svůj pohled, a tím některé její neduhy odstranit.

Již nyní je přitom zřejmé, že se jedná o návrh nebezpečný, zejména pro běžné úředníky na nižších úrovních hierarchie, kteří budou moci být snáze postiženi v případě, kdy jejich postupy nebudou čelním politickým představitelům vyhovovat.

Právě tito úředníci jsou přitom těmi, kdo reálně rozhoduje v dotačních, či třeba zadávacích řízeních. Zájem na jejich nezávislosti a nestrannosti je tak přímo provázán se zájmem na řádné a objektivní nakládání s veřejnými prostředky, tedy oblastí, ve které vláda Andreje Babiše dlouhodobě nevyniká.

Debata o podobě a potřebě institutu státní služby je legitimní. Způsob, kterým se ji současná vláda rozhodla změnit, nikoliv. Pohrdání řádným legislativním procesem v případě takového zákona, jako je ten o státní službě, nasvědčuje závěru, že se nemůže jednat o dobře myšlenou změnu k lepšímu.

Podáváním poslaneckých návrhů podobných zákonů vláda ukazuje, že jí spíše než na kvalitě legislativy záleží na vlastních krátkodobých cílech, což se na politické i ekonomické situaci v budoucnu nutně projeví.

Autorem komentáře je Kryštof Doležal.

<https://www.transparency.cz/vlada-andreje-babise-navrhuje-novy-zakon-o-statnich-zamestnancich-ktery-ohrozi-nezavisly-vykon-statni-spravy>